

Sygn. akt II UK 24/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 września 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)

SSN Józef Iwulski

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku B. R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o wypłatę wstrzymanej emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 września 2013 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 31 maja 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny - Wydział III Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 31 maja 2012 r. oddalił apelację ubezpieczonej B. R. od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 9 grudnia 2011

r., oddalającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 29 września 2011 r., którą zawieszono wypłatę jej świadczenia emerytalnego.

W sprawie tej ustalono, że decyzją organu rentowego z dnia 8 kwietnia 2009 r. ubezpieczona, ur. 22 marca 1951 r., nabyła prawo do emerytury począwszy od 1 marca 2009 r. Świadczenie to było przeliczane, ale następnie jego wypłatę zawieszono zaskarżoną decyzją, bo od dnia nabycia prawa do emerytury wnioskodawczyni pozostawała w zatrudnieniu z Wielobranżową Spółdzielnią Pracy w M. i nie rozwiązała tego stosunku pracy. Dopiero decyzją z dnia 1 marca 2011 r. organ rentowy wznowił wypłatę emerytury. W styczniu 2011 r. organ ten poinformował osoby pobierające emerytury o warunkach dalszego pobierania emerytury wobec wejścia w życie ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 257, poz. 1726, zwanej dalej nowelizacją z dnia 16 grudnia 2010 r.), w szczególności o tym, że począwszy od 1 października 2011 r. prawo do emerytury przyznanej przed 1 stycznia 2011 r. ulegnie zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał pracę bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury. Zasada ta dotyczyła także emerytów, którzy ukończyli wiek 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Prowadziło to do wstrzymania od 1 października 2011 r. wypłaty emerytur z FUS i emerytur kapitałowych, pobieranych przez osoby, które nie rozwiązały stosunku pracy zawartego przed dniem nabycia prawa do emerytury. Wstrzymana zostanie również wypłata okresowej emerytury kapitałowej, wypłacanej z innym niż emerytura świadczeniem, do którego prawo ustalił Oddział ZUS, albo inny organ emerytalny lub rentowy. W przypadku rozwiązania stosunku pracy po 30 września 2011 r. wypłata emerytury zostanie podjęta w określonych terminach. Następnie decyzją z dnia 29 września 2011 r. organ rentowy wstrzymał wypłatę emerytury wnioskodawczyni od 1 października 2011 r. z uwagi na kontynuowanie zatrudnienia w Wielobranżowej Spółdzielni Pracy w M., z którą nigdy nie rozwiązała stosunku pracy.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy oddalił odwołanie wnioskodawczyni, wskazując, że z dniem 1 stycznia 2011 r. (na podstawie art. 6

nowelizacji z dnia 16 grudnia 2010 r.) wszedł w życie art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm., zwanej dalej ustawą emerytalną), zgodnie z którym wypłata emerytury w przypadku osiągnięcia przychodów została ponownie uzależniona od rozwiązania stosunku pracy. W ocenie Sądu Okręgowego, pobierając przyznane świadczenie i kontynuując zatrudnienie u dotychczasowego pracodawcy, na rzecz którego wykonywała zatrudnienie bezpośrednio przed nabyciem prawa do emerytury, wnioskodawczyni wyczerpała dyspozycję znowelizowanego art. 103a ustawy emerytalnej, dlatego organ rentowy zasadnie wstrzymał jej wypłatę emerytury. Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że wstrzymanie wypłaty emerytury nie oznacza całkowitego pozbawienia wnioskodawczyni prawa do jej pobierania, ponieważ w razie przedłożenia organowi rentowemu świadectwa pracy lub zaświadczenia dokumentującego rozwiązanie stosunku pracy z dotychczasowym pracodawcą, będzie ona mogła ubiegać się o przywrócenie wypłaty tego świadczenia.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawczyni dzieląc ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji. Wejście w życie art. 28 nowelizacji z dnia 16 grudnia 2010 r., zgodnie z którym począwszy od 1 października 2011 r. prawo do emerytury przyznanej przed 1 stycznia 2011 r. ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego, uzasadniało zawieszenie prawa do pobieranego świadczenia emerytalnego. Zawieszenie jego wypłaty z uwagi na kontynuację przez wnioskodawczynię zatrudnienia nastąpiło zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa i nie było podstaw do uwzględnienia zarzutów apelacji. Sąd Apelacyjny uznał, że konstytucyjnie chronione prawo wnioskodawczyni do emerytury nabyte 1 marca 2009 r. nie zostało naruszone w wyniku spornej nowelizacji przepisów. Jak wielokrotnie wyjaśniał Trybunał Konstytucyjny, dyrektywy rozwoju prawa ubezpieczeń społecznych nie wykluczają bowiem zmian regulacji prawnych przewidzianych we wcześniejszych ustawach, pod warunkiem zachowania istoty tych uprawnień, przy czym nie zawsze te zmiany

muszą być korzystne dla adresatów zmienionych przepisów prawa. Wnioskodawczyni będzie miała prawo do pobierania emerytury w przypadku rozwiązania stosunku pracy z obecnym pracodawcą.

Jednocześnie Sąd Apelacyjny wskazał, że zarzucana w apelacji sprzeczność zaskarżonej decyzji z Konstytucją RP „nie może być usuwana przez sąd powszechny samodzielnie z uwagi na to, że zgodnie z art. 178 ust. 1 Konstytucji RP sędziowie podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom”. Chociaż zgodnie z art. 193 Konstytucji RP każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, to w rozpoznawanej sprawie taka konieczność nie zachodzi, ponieważ w Trybunale Konstytucyjnym toczy się już postępowanie zainicjowane przez grupę senatorów o zbadanie zgodności art. 6 nowelizacji z dnia 16 grudnia 2010 r. z art. 2, art. 21 i art. 64 Konstytucji RP oraz art. 1 deklaracji Protokołu dodatkowego nr 1 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w zakresie, w jakim z powodu uzyskania przez emeryta przychodu z tytułu zatrudnienia kontynuowanego po nabyciu prawa do emerytury bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą następuje zawieszenie prawa do emerytury także wobec emerytów, którzy nabyli prawo do emerytury na mocy wcześniejszych przepisów. Sprawę tę Trybunał rozpozna w dniu 10 lipca 2012 r., dlatego „kierowanie kolejnego pytania do Trybunału Konstytucyjnego w tej kwestii jest niecelowe, a z drugiej strony nie pozbawia wnioskodawczyni, gdy zapadnie dla niej i dla innych ubezpieczonych korzystny wyrok Trybunału, prawa do wznowienia postępowania w myśl art. 401¹ k.p.c.”

W skardze kasacyjnej wnioskodawczyni zarzuciła naruszenie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. w związku z art. 3 i art. 20 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) przez „niezawieszenie postępowania z urzędu, choć rozstrzygnięcie sprawy zależało od wyniku innego toczącego się postępowania cywilnego i odpowiedzi na pytanie prawne”. Skarżąca zarzuciła także naruszenie art. 103a ustawy o emerytalnej w związku z art. 28 nowelizacji z dnia 16 grudnia 2010 r. przez ich niewłaściwe zastosowanie, „choć norma prawna wynikająca z wykładni art. 103a ustawy w związku z art. 28 ustawy zmieniającej o treści, iż następuje zawieszenie ubezpieczonemu prawa do

emerytury z powodu uzyskiwania przez ubezpieczonego przychodu z tytułu zatrudnienia kontynuowanego po nabyciu prawa do emerytury u pracodawcy, u którego ubezpieczony był zatrudniony i pozostawał w stosunku pracy bezpośrednio przed spełnieniem przesłanek nabycia prawa do emerytury również w przypadku nabycia prawa do emerytury na podstawie wcześniejszych przepisów po uchyleniu art. 103 ust. 2a ustawy, a także przepisy, które pozwalają na rekonstrukcję takiej normy prawnej, są w tym zakresie niezgodne z art. 2, art. 21, art. 32 ust. 1 i art. 64 Konstytucji RP i art. 1 deklaracji protokołu dodatkowego nr 1 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, a zatem prawo materialne i przepisy te nie mogły być zastosowane”.

Okolicznością uzasadniającą przyjęcie skargi do rozpoznania jest występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, którym jest „właśnie ocena, czy kwestionowana regulacja łamie zasady prawa ubezpieczeniowego, zasadę ochrony praw nabytych i zaufania jednostki do Państwa, zasadę pewności prawa i zasadę równości”.

Zdaniem skarżącej, art. 177 k.p.c., nie pozostawiał kwestii zawieszenia postępowania do dowolnego uznania Sądu drugiej instancji, skoro w Trybunale Konstytucyjnym toczy się postępowanie, w którym zapadły wyrok będzie miał znaczenie również w rozpoznawanej sprawie „i nie ma potrzeby inicjowania nowego poprzez zadanie pytania prawnego (...), to obowiązkiem sądu II instancji było właśnie zawieszenie postępowania z urzędu”. Zdaniem skarżącej, „nie jest wystarczające powołanie się przez Sąd II instancji, iż w razie korzystnego wyniku postępowania przez TK będzie mogła złożyć wniosek o wznowienie postępowania”. Argumentacja taka wydaje się chybiona, gdyż nie zabezpiecza interesów wnioskodawcy. Gdyby bowiem Trybunał Konstytucyjny odroczył wejście w życie wyroku i utratę mocy kwestionowanych przepisów, to wznowienie byłoby niedopuszczalne. Ponadto Sąd Najwyższy w wyroku z 20 kwietnia 2011 r., I CSK 410/10, przyjął, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego, odraczający w czasie utratę mocy obowiązującej przepisu uznanego za niezgodny z Konstytucją, nie stanowi podstawy wznowienia postępowania przewidzianej w art. 401¹ k.p.c., chyba że w jego sentencji orzeczono o indywidualnej korzyści dla osoby, która wniosła skargę konstytucyjną. W ocenie skarżącej, „sytuację osoby, która wносиła o zadanie

pytania prawnego TK i podnosiła w toku całego postępowania zarzut niekonstytucyjności, ale jej wniosek o zadanie pytania nie został uwzględniony z powołaniem się na zawisłe już przed TK wcześniej postępowanie należy traktować tak samo jak orzeczenie o indywidualnej korzyści dla osoby, która wniosła skargę konstytucyjną”. W przeciwnym wypadku skarżąca mogłaby znaleźć się w „absurdalnej sytuacji”, w której odmówiono skierowania pytania prawnego, wskazując na możliwość potencjalnego wznowienia postępowania, gdyby „TK stwierdził niezgodność z Konstytucją, a następnie okazałoby się, iż wznowienie postępowania jednak nie jest możliwe”. Przeciwdziałać takiej sytuacji może „właśnie korzystanie z instytucji zawieszenia postępowania aczkolwiek z zastrzeżeniem, iż nawet wyrok TK odraczający w czasie utratę mocy obowiązującej danego przepisu nie stanowi przeszkody do uwzględnienia niekonstytucyjności danego przepisu w sprawie, która przed wyrokiem TK została zawieszona, a strona w tej sprawie podnosiła zarzuty niekonstytucyjności i jej wniosek o zadanie pytania prawnego nie został uwzględniony z tego powodu, iż już wcześniej przed TK zawisła sprawa w tym przedmiocie”.

W konsekwencji skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu oraz o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa prawnego wnioskodawczyni przez pełnomocnika będącego adwokatem, a także kosztów opłaty sądowej od skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Po wydaniu zaskarżonego wyroku Trybunał Konstytucyjny orzeczeniem z dnia 13 listopada 2012 r., K 2/12 (Dz. U. z 2012 r. poz. 1285) uznał, że art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw w związku z art. 103a ustawy o emeryturach i rentach, w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do osób, które nabyły prawo do emerytury przed 1 stycznia 2011 r., bez konieczności rozwiązania stosunku pracy, jest niezgodny z zasadą ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa wynikającą z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Wobec takiego

orzeczenia Sąd Najwyższy nie odnosił się do zarzutu naruszenia art. 177 k.p.c., który istotnie uzasadniał zawieszenie postępowania w przypadku ustalonej wiedzy o toczącym się postępowaniu w zakresie kontestowanej zgodności z Konstytucją spornego w sprawie art. 103a ustawy emerytalnej.

W utrwalonej judykaturze przyjmuje się, że skutkiem uznania za niekonstytucyjne wymienionych przepisów w określonym zakresie jest obowiązek zapewnienia przez wszystkie sądy, które orzekły na podstawie niekonstytucyjnych przepisów prawa, stanu zgodnego z Konstytucją w zakresie wiążąco rozstrzygniętym wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2010 r., III UK 2/10, OSNP 2011r. nr 21-22, poz. 278). Skoro uznane za niezgodne z Konstytucją przepisy prawa naruszały ustawę zasadniczą już od dnia ich wejścia w życie (*ex tunc*), przeto nie mogą być legalną podstawą orzekania przez sądy powszechne i Sąd Najwyższy.

Powyższe wymagało uchylecia na podstawie art. 190 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 316 i art. 398¹⁵ k.p.c. zaskarżonego wyroku, który został oparty na niezgodnym *ex tunc* z art. 2 Konstytucji RP - przepisie art. 103a ustawy o emeryturach i rentach - w jego niekonstytucyjnym zakresie, o którym mowa w powołanym wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r., K 2/12, bez zbędnego i naruszającego zasady ekonomii procesowej odesłania sprawy na drogę wniesienia skargi o wznowienie postępowania na podstawie art. 401¹ k.p.c.